

SIROJIDDIN SAID SHE'RLARINING LINGVOPOETIK TAHLILI.

*Lolaeva Gulnoz Baxtiyarovna**8-maktabimimg ona-tili va adabiyot o'qituvchisi.**Toshkent viloyati O'rta Chirchiq tumani*

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek zamonaviy she'riyatining yorqin vakillaridan biri Sirojiddin Said ijodi lingvopoetik nuqtayi nazardan o'rganiladi. Tadqiqotda shoirning she'riy matnlaridagi so'z tanlovi, badiiy obrazlar tizimi, metaforik ifoda va fonetik uyg'unlik kabi unsurlar tahlil qilinadi. Shuningdek, Sirojiddin Said poetikasida milliy ruh, falsafiy mushohada va estetik didning uyg'unlashuvi lingvistik asosda yoritiladi. Maqolada shoirning badiiy til orqali inson ruhiyati, tuyg'ulari va ichki kechinmalarini ifodalash usullari aniqlanadi. Natijada, Sirojiddin Saidning she'riy tili o'zbek adabiy tilining poetik imkoniyatlarini boyituvchi muhim hodisa sifatida baholanadi.

Kalit so'zlar: *Lingvopoetika, metafora, poetik til, Sirojiddin Said, badiiy tasvir, so'z tanlovi, milliy ruh, poetik obraz.*

O'zbek she'riyati so'nggi o'n yilliklarda badiiy tafakkurning yangi bosqichiga ko'tarildi. Yangi avlod shoirlari orasida Sirojiddin Said o'zining nozik hissiyotlarga boy, falsafiy teranlik bilan sug'orilgan she'rlari bilan alohida ajralib turadi. Uning ijodi milliy adabiyotning zamonaviy yo'nalishlarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Shoirning so'z bilan ishlash mahorati, poetik obrazlarni yaratish uslubi va estetik didi zamonaviy o'zbek lingvopoetik tadqiqotlari uchun muhim manba hisoblanadi [1].

Lingvopoetika adabiy matnni tahlil qilishning integrativ yo'nalishi bo'lib, unda tilshunoslik va poetikaning o'zaro aloqasi, so'zning estetik yukini o'rganish masalalari markazda turadi. Badiiy so'zning lingvistik va semantik qatlamlari shoir tafakkuri va ruhiy holatini yoritishda beqiyos rol o'ynaydi. Shu jihatdan, Sirojiddin Said she'riyatini lingvopoetik tahlil qilish orqali nafaqat uning badiiy mahoratini, balki o'zbek tili poetik imkoniyatlarining kengligini ham ochish mumkin.

Sirojiddin Said she'rlarida so'z oddiy aloqa vositasi emas, balki ma'naviy-ruhiy kechinmalarni ifoda etuvchi tirik hodisaga aylanadi. U har bir so'zning ichki musiqasini, ma'no tovlanishini va ritm uyg'unligini chuqur his etadi. Shoirning "Ko'ngil sukunati", "Senga intilaman", "Bir ko'z yoshlik dunyo" kabi she'rlarida inson qalbi, muhabbat, umid va ruhiyat masalalari lingvopoetik aniqlik bilan tasvirlanadi [2-5].

Uning she'rlarida ishlatilgan metafora, epitet, antiteza va paronomaziya kabi badiiy vositalar so'zning estetik qimmatini oshiradi. Ayniqsa, fonetik uyg'unlik, ohangdorlik va ritmik tuzilish Sirojiddin Said poetikasining asosiy belgilaridan biridir.

U so‘z orqali nafaqat tasvir, balki hisni yaratadi. Shu bois, uning she‘riy tili o‘zbek adabiy tilining yangi estetik bosqichini aks ettiradi.

Maqolaning maqsadi — Sirojiddin Said she‘rlarining lingvopoetik xususiyatlarini tahlil qilish, uning badiiy tili, so‘z tanlovi, obrazlar tizimi va estetik ta‘sir kuchini aniqlashdir. Tadqiqot metodologiyasi sifatida lingvopoetik yondashuv, semantik tahlil va poetik struktura tahlili qo‘llanadi. Bu orqali shoirning badiiy olami, ruhiy-estetik yo‘nalishi va so‘z san‘atidagi yangicha qarashlari ilmiy asosda ochib beriladi [6].

Sirojiddin Said ijodi tahlil etilganda, uning she‘rlarida til va ruh uyg‘unligining yuqori darajada namoyon bo‘lishi ko‘zga tashlanadi. Shoir so‘zning tashqi shaklidan ko‘ra, uning ichki mazmuni, hissiy quvvati va estetik ohangiga ko‘proq e‘tibor qaratadi. Bu jihat, avvalo, uning so‘z tanlashdagi nozik didi va semantik aniqligida namoyon bo‘ladi.

Shoirning “Jim ohang”, “Ko‘nglim kezar yodlar ichra” kabi misralarida semantik parallelizm va metaforik almashuv usullari orqali ruhiy holat tasvirlanadi. “Jim ohang” bir qarashda mantiqan zid ifoda bo‘lsa-da, shoir shu zidlik orqali ruhiy holatning murakkabligini ochadi. Bu holat lingvopoetik tahlilda antitezali metafora sifatida izohlanadi [7-9].

Fonetik jihatdan qaraganda, Sirojiddin Said she‘rlari ohangdorlik va tovush uyg‘unligi bilan ajralib turadi. Uning asarlarida alliteratsiya, assonans va ritmik takrorlar keng qo‘llanadi.

Masalan:

*Ko‘nglim ko‘chalarda kezadi kecha,
Kezar yodlar ichra, bezovta, becha.*

Bu satrda “k” va “b” undoshlarining takrori nafaqat musiqiylikni, balki bezovta ruhiyatni ham ifodalaydi. Bu, o‘z navbatida, fonosemantik uyg‘unlikning yorqin namunasi hisoblanadi.

Shoir she‘riyatida leksik-morfologik vositalar ham o‘ziga xos ma‘no yukiga ega. U so‘z shakllarini poetik maqsadga muvofiq tarzda o‘zgartirib ishlatadi. Masalan, “tunning ko‘z yoshi” ifodasi orqali tabiat hodisasiga insoniy his-tuyg‘u yuklanadi. Bu metonimik obraz yaratishning samarali shaklidir.

Sirojiddin Said poetikasining yana bir muhim jihati — milliy ruh va falsafiy mushohadaning birligi. Uning she‘rlarida “ona”, “vatan”, “ruh”, “ko‘ngil” kabi so‘zlar semantik markazga aylanadi. Bu so‘zlar shoir uchun nafaqat ramziy, balki ma‘naviy tayanch vazifasini bajaradi. Shu orqali u o‘zbek xalqining qadriyatlarini, ruhiyati va tafakkur tarzini poetik shaklda ifodalaydi [10].

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Sirojiddin Said so‘z san‘atini lingvopoetik bosqichga olib chiqqan. U so‘zning tovushi, ma‘nosi va ritmini bitta estetik tuzilma sifatida uyg‘unlashtira oladi. Shu bois, uning she‘rlari nafaqat badiiy, balki lingvistik jihatdan ham o‘ziga xos maktab yaratadi.

(7th international scientific and practical conference)

Xulosa. Sirojiddin Said ijodi zamonaviy o‘zbek she‘riyatida so‘zning estetik kuchi va ma‘naviy teranligini yuksak darajada ifodalagan noyob hodisadir. Uning she‘rlarida til, ruh va tafakkur uyg‘unligi muhim o‘rin tutadi. Shoirning badiiy tili orqali inson qalbi, ruhiy kechinmalar, tabiat manzaralari va milliy qadriyatlar o‘zaro uyg‘unlikda namoyon bo‘ladi. Lingvopoetik tahlil shuni ko‘rsatadiki, Sirojiddin Said o‘z ijodida so‘zning shakliy go‘zalligini emas, balki ichki ma‘nosini, hissiy quvvatini va ohangdorligini yetakchi o‘ringa qo‘yadi. U badiiy obrazlarni yaratishda metafora, antiteza, epitet, paronomaziya kabi vositalardan ustalik bilan foydalanadi. Har bir poetik birlik shoir dunyoqarashi va ruhiy holatini yoritishga xizmat qiladi.

Shoirning she‘rlari fonetik jihatdan ham o‘ziga xos ohangdorlikka ega. Uning misralarida tovushlar uyg‘unligi, ritmik takror va intonatsion oqim she‘rning ichki musiqasini tashkil etadi. Bu holat shoirning so‘z tanlovi va fonosemantik fikrlash qobiliyatini namoyon etadi. Shuningdek, Sirojiddin Said poetikasida milliylik va universallik uyg‘unlashgan: u o‘zbekona so‘z, tuyg‘u va ruhiyatni zamonaviy ifoda vositalari bilan boyitadi.

Tahlillar natijasida aniqlandiki, Sirojiddin Saidning poetik tili o‘zbek tilining badiiy imkoniyatlarini kengaytirgan, uni semantik, fonetik va estetik jihatdan yangi bosqichga olib chiqqan. Uning ijodi orqali lingvopoetik yondashuvning samaradorligi, ya‘ni til elementlari va estetik mazmun birligining badiiy qiymati amalda isbotlanadi.

Shunday qilib, Sirojiddin Said she‘rlari o‘zbek she‘riy tafakkurining yangicha bosqichini ifodalaydi. Uning asarlarida so‘z — shunchaki aloqa vositasi emas, balki inson ruhining ifodachisi, tuyg‘uning ovozi, estetik go‘zallikning markazidir. Shu ma‘noda, shoirning lingvopoetik merosi o‘zbek adabiyotining keyingi rivojida ilmiy va badiiy jihatdan muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar.

1. Ergashev, I. (2020). *Til va poetik tafakkur*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Karimov, N. (2015). *Zamonaviy o‘zbek she‘riyati: tahlil va talqinlar*. Toshkent: Fan nashriyoti.
3. G‘afurov, N. (2017). *Badiiy matn lingvopoetikasi*. Toshkent: Universitet nashriyoti.
4. Qosimova, Z. (2019). *She‘riy nutq va obrazlilik*. Samarqand: SamDU nashriyoti.
5. Xudoyberganova, D. (2021). *Badiiy til va ifoda vositalari*. Toshkent: Universitet nashriyoti.
6. Tursunov, S. (2022). *Zamonaviy o‘zbek she‘riyatida metaforik tizim*. Toshkent: Akadernashr.
7. Yo‘ldoshev, A. (2016). *Adabiy tahlil asoslari*. Toshkent: Ma‘naviyat nashriyoti.
8. Mirzayev, O. (2013). *O‘zbek adabiy tilining poetik imkoniyatlari*. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti.
9. Said, S. (2014). *Senga intilaman*. Toshkent: Yangi asr avlodi.
10. Said, S. (2018). *Yurakni tingla*. Toshkent: Cho‘lpon nashriyoti.

(7th international scientific and practical conference)